

Recensies

ALGEMEEN

Geschiedenis van Overijssel, onder redactie van B. H. SLICHER VAN BATH, G. D. VAN DER HEIDE, e.a. (Deventer; 1970, 418 blz., Kluwer).

De belangstelling van de meeste auteurs die aan deze prachtig uitgevoerde *Geschiedenis van Overijssel* hebben meegewerkt gaat niet uitsluitend naar de geschiedenis van deze provincie uit al bezitten ze allen ten aanzien van Overijssel een op eigen onderzoekingen gebaseerde deskundigheid. Dat is een gelukkige omstandigheid: daardoor immers wordt het gevaar van een al te beperkte kijk op de gebeurtenissen en ontwikkelingen in principe bezworen. Het is een boek voor liefhebbers - een wetenschappelijke annotatie ontbreekt - geschreven door vaklieden op velerlei gebied. Zij geven deels samenvattingen van oudere studies - al dan niet van eigen hand - deels het resultaat van nieuw onderzoek. Het werk opent met een uitvoerig hoofdstuk van Th. van der Hammen en G. C. Maarleveld over de bodemvorming in het gewest, een wat hachelijk begin omdat dit onderwerp zich ook nu weer slecht blijkt te lenen tot voor een algemeen publiek begrijpelijk proza. De lezer die toch enig inzicht wil krijgen in de ontwikkeling van het landschap en de bodemgesteldheid kan veel van zijn gading vinden in de bijdrage over pre- en protohistorie van C. C. W. J. Hijzeler, die deze zaken in kort bestek eenvoudig behandelt en voorts de sporen van menselijke bewoning nagaat. De politieke geschiedenis werd aan drie medewerkers (W. J. Alberts, W. J. Formsa en C. N. Fehrmann) toevertrouwd. Formsa, die Opstand en Republiek behandelt, slaagde er het beste in zijn stof tot een evenwichtig artikel te verwerken en de aandacht van de lezer geheel op de belangrijke momenten te richten. Slicher van Bath nam de sociale en economische geschiedenis voor zijn rekening met uitzondering van de industriële ontwikkeling sinds ca. 1800, die A. L. van Schelven beschrijft. In een uiteenzetting over de wankele basis van de Overijsselse welvaart in de middeleeuwen plaatst Slicher de ontwikkeling binnen het gewest uitdrukkelijk in haar algemeen-Westeuropese verband en wijst hij er op dat het niet aangaat haar slechts in het kader van een 'Overijssels-Duitse regio te bestuderen. In een later hoofdstuk maakt de auteur de lezer vertrouwd met de voornaamste resultaten van zijn grote onderzoek naar de Overijsselse maatschappij en economie tijdens de Republiek. G. J. ter Kuile beschrijft de 'rechtskundige verschijnselen' tot ca. 1795; hij vat zijn taak breed op en behandelt zowel publiekrechtelijke als civielrechtelijke aangelegenheden. Het is dan ook eigenlijk vreemd dat hij de stedelijke instellingen en de waterstaat aan anderen moest overlaten. De eerste krijgen een afzonderlijke bespreking toebedeeld van de hand van K. de Vries, de waterschappen enkele bladzijden, nagelaten door Fockema Andreae. Krachtiger dan deze laatste is het eveneens posthume artikel van Post over kerkelijk leven in de middeleeuwen al geeft het vanzelfsprekend evenmin nieuwe inzichten. A. C. F. Koch en O. de

Jong ontgonnen het terrein van de kerkgeschiedenis vanaf de zestiende eeuw en hun hoofdstukken zijn inderdaad originele bijdragen.

Aan de zijtakken van de geschiedschrijving wordt ruimschoots - hier en daar onevenredig veel - aandacht besteed: schilder-, bouw- en beeldhouwkunst, kerksieraden, letterkunde, boekdrukken en boekilluminatie vullen aparte artikelen. Het is enigszins zonderling dat in het hoofdstuk 'Van perkament tot papier' het papier zelf niet aan de orde komt en jammer dat de wetenschapsbeoefening tussen schip en kade gevallen is. In het algemeen proberen de auteurs de betekenis van de Overijsselse prestaties af te meten aan de resultaten buiten de provincie. Het artikel van H. Entjes over Overijsselse literatuurgeschiedenis - hij besteedt trouwens meer dan de helft van zijn pagina's aan een opsomming van twintigste-eeuwse schrijvers - valt in dit opzicht uit de toon. Het gaat bovendien uit van een zeer nauwe opvatting van wat letterkunde is: Van Vloten valt buiten de beschouwing. Heeroma's waardevolle maar nogal technische bijdrage over de Overijsselse dialecten lijkt in het geheel van het boek wat moeilijk in te passen, evenals het hoofdstuk van E. Jans en J. Schepers over boerderij bouw, dat helaas niet in het Nederlands vertaald werd. Heeft de redactie zich laten beïnvloeden door de herinnering aan het in de jaren dertig verschenen *Overijssel* dat zich niet tot de geschiedenis beperkte? Hoe dit zij, beide hoofdstukken vormen nuttige extraatjes in een boek boordevol betrouwbare informatie.

Of het werk een bevredigend geheel vormt is inmiddels een heel andere vraag, die m.i. ontkennend beantwoord moet worden. Wat we hier voor ons hebben is geen 'geschiedenis' maar een reeks afzonderlijke studies, losse ingrediënten waar het bindmiddel aan ontbreekt. Dat is een duidelijke tekortkoming, die het onvermijdelijke gevolg is van de opzet: de onlangs verschenen *Geschiedenis van Friesland* lijdt aan hetzelfde euvel. Maar had een wat strakker redactioneel beleid toch niet tot een beter resultaat kunnen voeren? Hoe meer specialisten - het zijn er hier 25 - des te groter de verbrokkeling. Was het werkelijk nodig om bv. de geschiedenis van de middeleeuwen op te delen naar o.a. staatsrechtelijke, sociaal-economische, religieuze, literaire aspecten? Het is geen wonder dat het verslag van de politieke gebeurtenissen in die eeuwen is uitgedroogd tot een opsomming van ruzies, intriges en oorlogen. Sommige auteurs hebben getracht hun isolement te verbreken door verwijzing naar ontwikkelingen elders, enkele anderen door verband te leggen met verschijnselen buiten hun onderwerp. Maar daarmee is het mankement niet verholpen. Wat aan het boek ontbreekt is elke poging tot synthese. De redactie heeft zich daarbij neergelegd en er van afgezien om een inleidend of concluderend hoofdstuk op te nemen waarin het onderling verband van de velerlei gegevens althans wordt aangeduid. Daardoor krijgt de lezer slechts 'bouwstenen tot de geschiedenis van Overijssel' in handen, maar niet een geschiedenis van de provincie. Het lijvige deel bevat een naar hoofdstukken gerangschikte literatuuropgave en een nogal wonderlijk samengesteld register. De illustraties - ongeveer 1/5 van het boek - zijn met zorg en smaak gekozen en voorbeeldig afgedrukt.

JOHANNA KOSSMANN

MIDDELEEUWEN

c. GAIER, *Art et organisation militaires dans la principauté de Liège et dans le comté de Looz au moyen âge* (Académie royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques. Mémoires, LIX, iii; Brussel, 1968, collection in-8°, 393 blz. en 16 pi.).

Schrijver van dit werk is wel gekend door een reeks publikaties over de krijgskunst en de